

oružju u današnjim međunarodnim odnosima. Zatim, bilo bi dobro pisati koliko zdravo i ispravno međunarodno općenje može utjecati na očuvanje međunarodnoga mira i sigurnosti u onim državama gdje nije narušen, odnosno na brzu izgradnju međunarodnoga mira i sigurnosti u onim državama gdje su ove vrijednosti znatno narušene. S druge strane, pravnicima bi bilo osobito zanimljivo pratiti koliko kodifikacija međunarodnoga prava utječe na razvoj i tok međunarodnih odnosa i diplomacije. Ljudska prava s jedne i međunarodno humanitarno pravo s druge strane jesu, također, oblasti u kojima međunarodni odnosi nekada imaju ključnu i prestižnu ulogu. ■

Enis Omerović

Časopis za suvremenu povijest,
40, br.1, 2008, 1990.-1991.
Prijelomne godine hrvatske povijesti: Počeci Domovinskog rata,
Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2008, 307 str.

Pred nama je tematski broj Časopisa za suvremenu povijest, koji izdaje Hrvatski institut za povijest. U ovom su broju objavljeni radovi s Međunarodnog znanstvenog skupa o temi "Prijelomne godine hrvatske povijesti: Počeci Domovinskog rata (1990.-1991.)" održanog u Hrvatskom institutu za povijest 23. i 24. 11. 2004. godine, a u sklopu projekta *Stvaranje Republike Hrvatske i Domovinski rat (1991.-1995.-1998.)*. Naime, Vlada Republike Hrvatske je 2001. godine

postavila zahtjev za pokretanjem istraživanja pod radnim naslovom *Domovinski rat i ratne žrtve u 20. stoljeću*, a Hrvatski institut za povijest dobio je zadaću da pokrije znanstveni dio posla, čega se gotovo nevoljko i prihvatio, budući da u to vrijeme na ovom Institutu niko nije sustavno istraživao 80. i 90. godine 20. stoljeća. Drugi razlog ovom opreznom upuštanju u istraživanje razdoblja 90-ih godina 20. stoljeća je "i strah od mogućih političkih pritiska i instrumentalizacije istraživanja najnovije povijesti" (str. 6.) kod istraživača. Do kraja 2006. godine suradnici na projektu objavili su osam knjiga i tridesetak različitih članaka u časopisima i zbornicima. U ovom je tematskom broju Časopisa objavljeno ukupno 13 znanstvenih članaka i 7 prikaza knjiga.

Nakon što je ukratko dao osnovne naznake o osnivanju stranaka u Hrvatskoj, Davor Pauković u radu pod naslovom *Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinstva* smješta taj proces u kontekst pluralizacije i liberalizacije stranačkog života u Hrvatskoj. Naglasio je način na koji su prvo hrvatsko a potom i srpsko novinstvo izvještavali o spomenutom procesu, a potom predstavio dvije studije slučaja. Prvi se slučaj odnosi na skup na Petrovoj gori iz marta 1990. godine, a drugi na "atentat" na Tuđmana u Benkovcu. Oba je slučaja sagledao kroz prizmu pisanja hrvatskih i srbijanskih novina, te dao "osnovne razlike argumentacijskih strategija." Zaključuje da je "predizborna kampanja u Hrvatskoj iskorištena za ulogu akceleratora u zaoštavanju odnosa Hrvatska-Srbija i Srbi (u Hrvatskoj)-Hrvati." (str. 30.)

Ozren Žunec u svom radu pod naslovom *Socijalna konstrukcija pobune Srba u Hrvatskoj 1990.-1995.* pokušava objasniti

motive i ciljeve pobune Srba u Hrvatskoj i pri tome se služi "pretpostavkama konstrukcionizma u sociološkoj teoriji".(v.str. 33-34) U tom smislu smatra da je "povijesni konstrukt o nastanku Jugoslavije... zamijenjen (je) konstrukcijom o katastrofalnoj političkoj pogrešci Srba koji su se protiv svojih interesa, i još k tome dva puta (1918. i 1945) ujedinili sa svojim vječnim i smrtnim neprijateljima Hrvatima." (str. 35), te dalje kaže da je tumačenje smisla koje je Jugoslavija imala za Srbe "najistaknutija crta izvršene konstrukcije." (str. 35.) Suština je konstruiranje nove "povijesne stvarnosti" koja postaje "objektivna zbilja" u okviru koje se odvija homogenizacija i dešava pobuna. Pobuna je utemeljena na toj novoj "povijesnoj stvarnosti", a ta je: Jugoslavija koja je stvorena 1918. godine predstavlja srpsku grešku. Srbi su u nju uletjeli kao pobjednici iz rata 1914-1918. i prihvatili Slovence i Hrvate - "narode gubitnike". Kao drugi primjer tu je konstrukt o Hrvatima kao ustašama (svi su Hrvati ustaše, a tako je i Republika Hrvatska ustvari ustaška tvorovina, ono isto što je bila i Nezavisna država Hrvatska 1941-1945, tako da su Srbi u Republici Hrvatskoj ugroženi jer će im se ponovno dogoditi ono isto što im se dogodilo za vrijeme ustaške vladavine u NDH. Ukratko: ponavlja se "povijesna stvarnost"). Da bi to dočarao, iznosi niz anegdota koje su podgrijavale i dale uvod u ono što je poznato kao "događanje naroda", "balvan revolucija", odnosno srpska pobuna u Hrvatskoj. Raščlanio je i analizirao, između mnogih, dva "fantastična i bizarna anakronizma" koji su poslužili u srpskom nacionalističkom diskursu u opravdanju rata. Za primjer je uzeo govore Željka Ražnatovića i Slavka Letića. (str. 42. i 44)

U članku pod naslovom *Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj* Davor

Marjan u uvodnom dijelu daje gusto nabijene, sažete podatke o akterima rata u Hrvatskoj i njihovoj organizaciji, snazi i početnim djelovanjima. Autor drži da je rat u Hrvatskoj počeo sredinom maja mjeseca 1990. godine, nakon pobjede HDZ-a na izborima; kao temelj za periodizaciju rata uzima djelovanje JNA, koja je "bila glavni 'motor' na temelju kojeg su ostali sudionici ravnali svoja stajališta." (str. 54) Periodizirao je rat u Hrvatskoj od maja 1990. do januara 1992. godine na tri razdoblja. Smatra da je osnovno obilježje ovog gotovo dvogodišnjeg perioda "otvoreni rat glavnine Oružanih snaga SFRJ i pobunjenih Srba protiv Republike Hrvatske" (str. 54) koji je za cilj imao etničko čišćenje određenih prostora (str. 64).

U svom radu pod naslovom *Djelovanje Vlade Srpske autonomne oblasti Krajine tijekom 1991.* Nikica Barić je na temelju zapisnika sa sjednica Vlade SAO Krajine prikazao kojom se problematikom ova institucija bavila od osnutka, tj. Od prve sjednice 1.7.1991. do 31.12.1991. godine i prve sjednice Vlade Republike Srpske Krajine. Tako je u tekstu analizirao stajalište Vlade SAO u vezi s djelovanjem EZ-e i u tom smislu Mirovne konferencije o Jugoslaviji, te stajalište iste o angažiranju mirovnih snaga UN-a na prostor Jugoslavije. Što se tiče nekakve "unutarnje" politike, analizirano je djelovanje Vlade na polju odbrane, pravosuđa i uprave, gospodarstva, finansija, prometa i veza, elektroprivrede i energetike, obrazovanja, informiranja, te zdravstva, koje je dovelo do prekida ustaljenih veza Krajine s Hrvatskom, a sa druge strane pokušalo se područje SAO Krajine orijentirati prema Srbiji, "na koju su krajinski Srbi gledali kao na novu maticu." (str. 83)

U članku pod naslovom *Slovenija, saveznica Hrvatske tijekom razlaza s jugoslaven-*

skom državom (od načelne koalicije do raspada vojnog saveza 1989.-1991.) Damjan Guštin je ispratio uspone i padove suradnje ovih dviju republika od 14. kongresa SKJ, preko prvih slobodnih izbora, rata u Sloveniji, početka rata u Hrvatskoj do priznanja dviju "sijamskih blizanki". Ustvrdio je da je savezništvo bilo i političko i vojno, s time da je – i kad je dolazilo do nekih političkih razmimoilaženja u vezi sa strateškim pitanjima pri procesu otcjepljenja – vojni savez i dalje bio čvrst, a Slovenija je pomagala opskrbu Hrvatske oružjem.

Ivica Lučić je pisao o Bosni i Hercegovini u razdoblju od prvih izbora do međunarodnog priznanja. U radu je koristio transkripte sa sjednica Skupštine i Predsjedništva SRBiH, relevantnu literaturu i novine. Hronološki precizno prati pojedina zbivanja od "nagovještaja novog vremena" u Bosni i Hercegovini kada je dnevni list *Oslobođenje* prvi put 2. januara 1990. godine izašao bez do tada stalnog zaglavlja "Druže Tito, mi ti se kunemo", preko raspada Saveza komunista na 14. Kongresu i uvođenja novog višestranačkog sustava u Sloveniji i Hrvatskoj, pa do početka ratnih zbivanja u Hercegovini, maratonske Osme zajedničke sjednice Skupštine SRBiH i održavanja Referenduma o neovisnosti i samostalnosti Bosne i Hercegovine. Međutim, u tekstu se Luciću potkrala faktografska greška. Na str. 137. kaže: "Da bi ojačala svoju političku poziciju, srpska politička elita organizirala je u Sarajevu 28. i 29. ožujka 1992., na dan Referenduma, *Kongres intelektualaca srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*." Da podsjetimo: Referendum je u Bosni i Hercegovini održan 29. februara i 1. marta 1992. godine, gotovo mjesec dana prije Kongresa o kojem je riječ. *Kongres srpskih intelektualaca Bosne i Hercegovine* je održan 28. i 29. marta 1992. godine, a ne na

dan Referenduma. Na dan Referenduma, odnosno neposredno prije, kao što sam Lucić kaže, 29. februara 1992. je održana proširena sjednica Skupštine Autonomne pokrajine Bosanska krajina.

S pravom zaključuje da se još dan-danas, nakon rata, u BiH vode iste one političke bitke koje su vođene i prije izbijanja rata koji je završio bez pobjednika, da još nije riješeno pitanje podjele vlasti i uređenja države.

Sabina P. Ramet istražuje pitanje odnosa SAD prema jugoslavenskoj krizi od 1988. do 1991. godine. Po mišljenju autorice, ovo je razdoblje u kojem je za administraciju Georgea Busha pitanje Jugoslavije sporedno i nije među ključnima u američkoj vanjskoj politici. Sve što administracija nastoji je očuvati koliku-toliku stabilnost. Autorica dalje smatra da se ova administracija počela postupno uključivati tek kada je buknuo rat u Bosni i Hercegovini. Kao jedan od razloga nemiješanja ističe i iskrivljeno sjećanje na Drugi svjetski rat. Smatra da do odlučne američke intervencije nije došlo u prvoj polovini 1991. godine jer je Evropskoj zajednici prepušteno "vodstvo u oblikovanju onoga što se smatralo jedinstvenim odgovorom zapadnog svijeta na raspad Jugoslavije." (str. 148) Kako je postepeno rastao pritisak Kongresa na Bushovu administraciju u vezi s priznavanjem nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, to će ova učiniti u aprilu 1992. godine "u paketu" s Bosnom i Hercegovinom.

O njemačkim reakcijama na rat u Hrvatskoj piše Dunja Melčić. Sagledala je pisanja njemačkih naučnika i izvještaje masovnih medija. James J. Sadkovich piše jedan hvaleospjev Franji Tuđmanu. U radu je razmatrao ciljeve i probleme s kojima se Tuđman susretao kod procesa stvaranja hrvatske države. Dotaknuo se i problema revizioniz-

ma u historiji, te smatra da je revizija nužna, bez obzira o kojoj je temi riječ. U skladu s tim mišljenjem želi dati novo svjetlo na ulogu i djelovanje Tuđmana, koji u razdoblju raspada Jugoslavije, po autorovu mišljenju, nailazi na sve moguće prepreke pri ostvarenju svojih zamisli. Tako će se u istom košu, na istoj ravni djelovanja naći zajedno i Ljubljana i Sarajevo i Skoplje i Beograd.

Albert Bing je pisao o problematici ljudskih prava u "turbulentnim okolnostima raspada Jugoslavije i uspostave novih geopolitičkih datosti". (str. 197) Autor tvrdi da ljudska prava od 90-ih godina "postaju prijepornim pitanjem hrvatske političke javnosti. Petnaest godina kasnije odnos prema ljudskim pravima dominira kao jedna od temeljnih ideoloških podjela hrvatskoga političkog diskursa."(str. 200)

Demografijom se bave dva autora članka: Dražen Živić i Mario Kevo. Živić je objašnjenju političko-povijesnih dešavanja s početka 90-ih godina u Hrvatskoj i regiji prišao s aspekta demografskog kretanja stanovništva. Po autorovim istraživanjima, broj stanovnika Hrvatske je doživio izvjesno smanjenje, jer je prisutna prirodna depopulacija, ukupna depopulacija, te starenje ili senilizacija stanovništva. Uzrok demografske krize, prema tome, nije samo rat 1991 – 1995, već autor u ove ubraja i gubitke stanovništva u Prvom i Drugom svjetskom ratu, emigraciju, epidemije i pandemije (kraj 19. i početak 20.st.), bijelu kugu, ruralni egzodus, procese društvene modernizacije, manjak konkretne populacijske politike itd. Kevo je svoj rad vremenski omeđio na 20 godina. Usporedio je dva međupopisna razdoblja, ono od 1981. pa do 1991. godine i od 1991. do 2001. godine, i to na prostoru današnje Brodsko-posavske županije koja bi otprilike odgovara-

la prostoru općina Slavonski Brod i Nova Gradiška u SR Hrvatskoj. U radu je koristio statističko-demografske izvore Državnog zavoda za statistiku RH, Zavoda za statistiku SR Hrvatske, te Zavoda za statistiku RH.

Članak Vere Katz je mješavina "historiografskog i memoarskog rada" (str. 269) pod naslovom *Život Hrvata u opkoljenom Sarajevu*. Naslov nas, međutim, može malo zbuniti budući se u tekstu ne govori isključivo i samo o položaju hrvatskog naroda tokom gotovo 1500 dana opsade glavnoga grada Bosne i Hercegovine. Rad se većim svojim dijelom zapravo odnosi na intelektualnu i vjersku elitu okupljenu oko HKD "Napredak" i djelovanje ovog društva tokom opsade. Autorica je opisala dva događaja koji su je, pri iščitavanju memoarske literature, (ponovno?) uznemirili – budući je i sama posredni ili izravni svjedok istih. Postavila je i pitanje o određivanju prema toj vrsti literature, te daje nekoliko smjernica za buduća istraživanja koja će, nadajmo se, "obaviti naraštaji koji budu mogli bez pretjeranih emocija i vlastitog sjećanja prosuđivati o političkim i drugim ratnim događajima." (str. 279)

Prikaze knjiga različite tematike koja se odnosi na period od 1986. do kraja 1995. godine pišu saradnici Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata – Ivan Brigović, Natko Martinić Jerčić, Slaven Ružić, Julija Barunčić Pletikosić, Željka Križe i Ivan Radoš.

Ovaj broj Časopisa za suvremenu povijest je potvrda da je u Hrvatskoj učinjen veliki korak samim time što se krenulo sa sistematskim istraživanjem razdoblja posljednjeg rata i da su historiografski rezultati do kojih su istraživači došli itekako značajni, s obzirom na sve teškoće koje istraživač spomenutog razdoblja mora savladati. Isto tako, ovaj tematski broj bi

svakako trebao podstaknuti, ako ne i opomenuti, nadolazeće generacije mladih historičara na silnu neistraženu tematiku i istraživačke mogućnosti koje pruža turbulentno razdoblje zgusnute povijesti kraja 80-ih i prve polovine 90-ih godina ■

Edin Omerčić

Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske. br. 1, Banjaluka: 2009, 581 str.

Arhivski časopisi su stručne arhivske publikacije koje izdaju arhivske ustanove, arhivska društva ili arhivska udruženja. U ovim časopisima arhivisti i historičari, ali i drugi naučni radnici objavljuju svoje stručne radove iz arhivske teorije i prakse, te naučne radove iz historije, inventare o arhivskoj građi i izbore značajnijih arhivskih dokumenata. Do 2009. godine u Bosni i Hercegovini su izlazila dva arhivska godišnjaka, od 1961. *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, a od 2002. *Glasnik Udruženja arhivskih društava Bosne i Hercegovine*, a u Tuzli od 1997. godine izlazi *Arhivska praksa* u izdanju Arhiva Tuzlanskog kantona.

U Banjoj Luci je ove (2009) godine objavljen prvi broj novog arhivskog godišnjaka – *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske*, pa je tako bosanskohercegovačka arhivistika obogaćena još jednim stručnim časopisom.

Glavni i odgovorni urednik ovoga *Glasnika* je Dušan Popović, Zoran S. Mačković je sekretar, a članovi redakcije su prof. dr. Đorđe Mikić, Dušan Vržina i Verica Stošić. Kako

je redakcija časopisa sastavljena od historičara i arhivista, tako i prvi broj *Glasnika* sadrži vrijedne radove i priloge iz arhivistike, historije i bibliografije. Časopis zadovoljava sve standarde izdavačke djelatnosti za ovu vrstu stručne literature, te predstavlja značajnu dopunu arhivskoj struci, ali i doprinos bosanskohercegovačkoj historiografiji.

U godišnjaku *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske* broj 1 obimna materija je raspoređena u sljedeće rubrike: Arhivistika, Istoriografija, Objavljivanje arhivske građe, Objavljivanje informativnih sredstava, Prikazi i osvrti, Bibliografija, Iz djelatnosti Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske i In memoriam.

U uvodnom tekstu *Povodom prvog broja Glasnika* Nebojša Radmanović je naglasio kako je ovaj stručni arhivski časopis planiran u Arhivu u Banjoj Luci još prije 1992. godine, ali zbog izbijanja rata aktivnosti u vezi sa njegovim izdavanjem su stale. *Glasnik* je namijenjen «arhivistima, istoričarima, i drugim naučnicima, književnicima i drugim umjetnicima i ostalim ljubiteljima prošlosti i kulturno-istorijskog naslijeđa».

Prva rubrika *Arhivistika* (1-112) sadrži devet priloga u kojima su tretirana različita pitanja iz arhivske prakse (O Arhivu Republike Srpske, Arhivska djelatnost u Hercegovini, Zaštita arhivske građe u ratnim uslovima i stečena iskustva iz posljednjeg rata, Uloga i značaj arhiva u ostvarivanju prava pristupa informacijama-bosanskohercegovačko iskustvo), arhivske teorije (o arhivskoj građi Fonda Kraljevska banska uprava Vrbaske banovine, informacija o preuzetim fondovima organa vlasti Republike Srpske, o stanju, količini, sadržaju i značaju građe ovih republičkih organa nastalih nakon 1992. godine), te arhivskog zakonodavstva (Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske).